doen, om de meest autocratische Synodale macht te grondvesten. Immers *alle leden* worden geacht *tacito consensu* van hun macht afstand te hebben gedaan. En zelfs hebben de theoretici niet ontbroken, die ook de Pauselijke macht op deze wijs vindiceerden.

Dit echter duldt noch het Calvinistisch, noch het Presbyteriaal kerkrecht. In geen Calvinistischen staat is ooit het Cesarisme aan het woord gekomen, en het Presbyteriale kerkrecht staat principieel gekeerd tegen *elke* Hiërarchie.

Aan de verwarring van beide stelsels, om die *schijnbare* gelijkheid in uitgangspunt, geve men dus nooit voet. Er *is* geen zelfde uitgangspunt. Het uitgangspunt is in beide stelsels geheel *verschillend*. De gelijkheid zelfs op dat ééne punt bestaat slechts in schijn.

Niet in dezelfde mate kan dit gezegd van het stelsel der *Independenten*.

Toch zijn ook deze *niet* collegiaal.

Ook bij hen toch zijn de handelende personen die optreden *gequalificeerde personen*, die niet naar eigen wil handelen, maar een last van den Koning uitvoeren, en zich voorstellen dat te doen in gehoorzaamheid aan zijn Woord.

Hun fout ligt dan ook elders, en wel met name in drie punten: 1°. dat ze de ordeningen van Koning Jezus buiten verband met de scheppingsordinantie nemen; 2°. dat ze het ambt niet tot zijn recht laten komen en 3°. dat ze de eenheid der kerk niet genoeg eeren.

Dit dient met een enkel woord toegelicht.

Hun stelsel is, dat elke groep Christenen, die wil, ze zij dan klein of groot, zich kan vereenigen, om een kerk te institueeren; en zulks niet uit nooddwang of abnormaal; maar uit beginsel. Daarentegen leert het Presbyteriale kerkrecht, dat alle Christenen die in een zelfde plaats wonen, saam de kerk moeten openbaren; en dus ook, voorzooveel ze één in belijdenis zijn, samen de kerk moeten institueeren. Dit nu eischen de Presbyteriale canonici daarom als regel, omdat zij de ordeningen van Koning Jezus in verband plaatsen met de ordinantiën van God in zijn Schepping en zijn voorzienig bestuur. Hun saamwonen is niet toevallig, maar naar Goddelijke beschikking, en deze beschikking, en niet eigen keus, moet regel zijn ook voor hun kerkelijke verbintenis. En nu hebben ook de Gereformeerden wel toegegeven, dat de nood der tijden, of afwijking in de belijdenis, tijdelijk tot het bestaan van meerdere formatiën in één dorp of stad nopen kan, maar *den regel* hebben ze nooit losgelaten, en nooit den plicht verzuimd, om naar een leven overeenkomstig dien regel te streven.

Hun tweede fout raakt *het ambt*.

Steeds hielden de Gereformeerden staande, dat de ambten door Christus waren ingezet, en dat alle kerkelijke institutie aan die ambten gebonden was. De Independenten daarentegen beschouwen de ambtsdragers meer als door hen zelven ingesteld, en slechts in zooverre onmisbaar, als zij die zelven nog noodig keuren. Hierdoor geleid gaven ze den Dienst des Woords in ambtelijken zin feitelijk op, en konden zich van gehoorzaamheid en onderwerping aan het ambt geen denkbeeld maken.

En de derde fout was, dat ze, in verband met de gezagsverwerping, die uit hun geringschatting van het ambt voortvloeide, ook *de eenheid der kerk van Christus* veronachtzaamden.

Omdat ze in het ambt geen ambt door Christus over hen ingesteld zagen, konden ze ook niet komen in een recht, dat de meerdere vergaderingen der kerken zouden hebben, om over de enkele kerken te waken en heur leven te regelen.

Een Synode vonden ze wel goed, mits als vermanende conferentie, en niet noodzakelijk.

Vandaar dan ook hun naam van *Independenten*. Elke kring moest onafhankelijk in eigen boezem zijn, en van de oprichting van een gemeenschappelijk *verband* der kerken mocht geen sprake vallen.

Zoo miskenden de Independenten dus: 1°. den samenhang tusschen het rijk der genade en het rijk der natuur; 2°. het ambtelijk gezag en het kerkbestuur; en 3°. den plicht om door verband der kerken onderling de eenheid van Jezus' kerk te doen uitkomen.

Feitelijk hieven ze daardoor de *kerk* als stichting van hemelschen oorsprong en van eigen soort op. De kerk had in hun oog geen beteekenis. Het waren „geestelijke" kringen, die ze vormden; *congregatien* gelijk ze die zelven noemden. En vandaar dat er in hun oog ook niet het minste bezwaar tegen bestond, om zich op den voet van het Collegiaal stelsel door de Overheid te laten erkennen.

Men zij dus wel op zijn hoede, om ook ten onzent aan dit Independentisme geen oogenblik voet te geven.

Sommigen, vooral mystieke geesten, neigen hier wel toe.

Maar het leidt af van de rechte lijn, vervalscht het beginsel, en voert evenals bij de *Kwakers* tot finale vernietiging van de kerk in het zichtbare.

KUYPER.

Uit de Pers.

Nog steeds spint het *Kerkelijk Weekblad* aan den ouden confessioneelen draad voort, en zet op een wijze, die vaak door de onverdroten volharding, die er in spreekt, onze meêlijdende bewondering wekt, de oude exercitiën naar een reeds lang onbruikbaar geworden reglement en met een oud modelsgeweer voort.

Dit komt ook nu weer uit in wat het *K. W.* aan Dr. J. A. Bruins schrijft naar aanleiding van wat deze in zijn adres aan de Haagsche Synode over gewetensvrijheid schetterde.

Is dat nu *de gewetensvrijheid* in eene *Christelijke* in eene *Gereformeerde* of *Hervormde* Kerk, *dat ieder leeraar prediken en ieder ander lidmaat belijden kan wat hij goed acht?* Neem *goed achten* hier niet slechts in den zin van een blind en onberedeneerd goedvinden, maar ook van een goedkeuren, in overtuiging gegrond. Waar men van overtuigd is, daar ijvert men voor vooral als het de hoogste aangelegenheden, d. i. die van den godsdienst gelt; en met dienzelfden ijver bestrijdt men wat zich tegen die overtuiging aankant. Dit kan een man van gevestigde overtuiging immers niet laten. En nu zou men dan in naam der *gewetensvrijheid* eischen, dat allerlei overtuigingen en leeringen, hoeveer ze met elkaar in strijd zijn hoe weinig ze elkaar, uit haren aard, verdragen kunnen, en hoe ver ze elkaar afstooten, zich op hetzelfde *herkelijk* terrein met gelijk recht zouden te doen gelden en op elkaar de overwinning zouden te behalen, maar tegelijkertijd elkander, als van dezelfde waarheid en waardigheid, eerbiedigen en in vrede en orde samenleven? En niet alleen dit zou men in naam der *gewetensvrijheid* eischen, maar ook dat de Kerk zelve decreteerde, dat het op haar gebied alzoo behoort te wezen, en dat zij zich derhalve ook met geene geschillen ter zake van de Christelijke leer of belijdenis mag en wil inlaten. Het zou wat fraais zijn! Wij zouden hier veel kunnen noemen, doch bepalen ons tot eene enkele aangelegenheid. Maar deze houdt dan ook onsindig veel in. Het gansche Christendom staat of valt daarmede, wel te verstaan, niet dat Christendom, dat een bloot vernuisel van menschelijke willekeur is, maar dat, hetwelk de Christus zelf, door zijn Woord en bloed en Geest te weeggebracht heeft. Ik bedoel Zijne opstanding uit de dooden. Doet het er nu niet toe of men in den Heere Jezus Christus gelooft, als in den Heer, die uit de dooden opgestaan is en nu in den hemel voor zijne Gemeente zorg draagt, dan of men zijne verrijzenis en zijne voortdurende zorg voor zijne Gemeente loochent? En mag en kan nu eene Gereformeerde Kerk, of wat Kerk ook eene Kerk die niet van menschen, maar van God en van Christus is — mag en kan die verklaren: beide gevoelens zijn mij even goed, ze kunnen wel niet beide waar zijn, maar welk van beide waar is, weet ik niet; althans ik mag en wil het nu zeggen: beide gevoelens hebben op mijn erf even veel recht van bestaan; wat met het Evangelie strijdt, is mij even lief, als wat daarmede overeenkomt; en dus bepaal ik: dat beide binnen mijne grenzen elkaar over en weder gelijkelijk te eerbiedigen hebben en in vrede zullen samenwonen. Zal eene *Kerk* zoo mogen of ook kunnen spreken? *Wie* zouden dan die *Kerk* zijn? Zouden zij *Christenen* zijn? Zouden zij weten in wien zij geloofd hebben? Zoodra eene *kerk* tot eene verklaring als de voorgestelde komen mocht, zoo waren zij geen *kerk* meer. Maar — is er dan in de *Christelijke* met name in de *Hervormde* kerk, geene *vrijheid van gewoten!* Zij is er zeer zeker! Maar wat is *vrijheid van gewoten!* Zij is dit, dat men op eenig rein 'twelk een kenmerk van zedelijkheid of van godsdienst draagt, zich zoo kunnie bewegen, als men overtuigd is het te moeten doen, maar dit alzoo met eerbiediging zoo van de rechten van anderen, als van geheel den eigen aard des bedoelden terreins en dat men, indien eigen overtuiging met hetgeen de rechten van anderen en de aard van het terrein eischen, in strijd is zooveel beief van eigen waarde en zooveel eerbied voor het aan eene andere overtuiging toekomend terrein koestert, dat men dit verlaat en gaat waar men thuis hoort.

Indien *gewetensvrijheid* niet in dezer voege bepaald en niet in dezen zin begrepen wordt, wat niet al ongerijmde dingen zouden er dan in onderscheiden kringen soms in naam dier vrijheid kunnen geëischt worden.

De Ned. Herv. kerk heeft, als *Christelijke* en *Hervormde* ook ter zake van de leer of de belijdenis zekere eischen te stellen, die zij mag noch kan loslaten. Deze eischen zijn gegrond in de op het Evangelie Gods rustende geloofsovertuiging, waarin zij samenstemden en samenstemmen, die oorspronkelijk en in den loop der tijden deze kerk uitmaakten en uitmaken. Verloochende deze kerk deze eischen ooit, zoo had zij daarmede den grond van haar bestaan verloochend.

Eene zoo onbeperkte vrijheid dan van „godsdienstige overtuiging", of eene zoo onbepaalde gewetensvrijheid, als Dr. B in onze kerk verlangt is, naar mijne overtuiging met de roeping de waardigheid en het recht der kerk zoozeer in strijd dat de kerk met aan zijn wensch te voldoen een onverschoonlijk onrecht begaan hare waardigheid vertreden en haren plicht geheel verzaken zou.

Nu stemmen we met deze conclusie natuurlijk van harte in, maar veroorloven ons toch een tweeledige opmerking.

1°. Heel het denkbeeld om van „gewetensvrijheid," in een kerk te spreken, is de ongerijmdheid zelve, zoolang men daarbij „gewetensvrijheid" neemt in den thans gangbaren zin. „Die Freiheit eines Christenmenschen" waar Luther voor pleitte, had dan ook gansch andere beduidenis.

En 2°. om de Modernen tot heengaan te bewegen, zouden de belijders in het Synodaal Genootschap heel anders moeten handelen. We kunnen ons toch voorstellen, dat Dr. Bruins aan het *K. W.* antwoordt: „Lieve Heeren, gij roept mij op, om voor uw belijdenis uit den weg te gaan; maar eilieve, toont mij dan eerst dat ge er zelven voor uit den weg gaat. Want ziet, gij *belijdt* wel het Koningschap van Christus in zijn kerk, maar laat er mij heusch niet veel van merken, dat ge van dit Koningschap van Jezus *ook maar een sikkepitje meent!*"

KUYPER.

Officieele berichten uit de Ned. Geref. kerken.

Aan de kerkeraden der Ned. Ger. kerken in Nederland.

De kerkeraad der Nederd. Geref kerk van Schraard, heeft in zijne vergadering van 23 September 1889 besloten, met de kerkverwoestende Synodale Organisatie van 1816/52 te breken en te aanvaarden de weltige Kerkenordening der Ned. Ger. kerken, die laatstelijk in 1619 is gewijzigd.

U hiervan kennisgevende, wenscht de kerkeraad met u, in gehoorzaamheid aan het Woord des Heeren, de banden der gemeenschap in het lichaam van Christus te onderhouden.

Namens den kerkeraad voornoemd:
J. KUIJPERS *scriba.*

WINTERSWIJK, 19 Nov. Zondag l.l., den 17den, 's middags te 1 uur, bevestigde de WelEerw. heer J. H. Feringa, predikant bij de Ned Ger. kerk van Klundert, naar aanleiding van Ezech 37:1—22 onzen beroepen leeraar Ds. H. Franssen, die des avonds te 6 uur zijn intreerede hield over 2 Thess. 3:1, 2.

Moge de Heere hem ten rijken zegen in ons midden stellen, tot verheerlijking van 's Heeren naam.

Namens den kerkeraad der Ned. Ger. kerk,
G. W. TE VOORTWIS, *scriba.*

De kerk van Kooten mag tot roem van 's Heeren goedheid en trouwe zorg vermelden, in dank te hebben ontvangen van J. M. te Blokzijl *f* 1; uit Hoogeveen 20 blauwe postzegels; van N. N te Emmorra *f* 2; eene collecte te Wommels *f* 10.75; van de Christelijke Meisjesvereeniging aldaar *f* 1; van de Chr. Jongelingsvereeniging *Samuel* te Kollum *f* 3; collecte te Hantum *f* 8. Bovendien ontvingen wij, om de naakten te kleeden, uit Harlingen van eenige vriendinnen des Heeren een mand met kleedingstukken, benevens een zestal lieve boekjes. Zoo zorgt de Heere voor het lichaam, maar ook en niet minder voor de ziel. Kennelijk komt dat ook hierin uit, daar ons tot Bijbelverspreiding onder de heidebewoners nog werd toegezonden: door Ds. P. v. A. te Reitsum van de Chr. Jongelingsvereen. *f* 12; van een zuster te Parrega eenige traktaatjes en 2 psalmboekjes; van 3 kinderen te Oosterend zes lieve boekjes; van den heer T. Slagter te Kollum 10 psalmboekjes; van F. G. V te K. 40 leerredenen (Uit de diepte) en eenige Friesche Kerkboden; van de Chr Jongel.vereen. te Nes *f* 3.30; van NN. te Ternaard 3 Nieuwe Testamentjes en 2 psalmboekjes. Zoo toont de Heere al onze behoeften te kennen en weet, tot roem van zijne genade en tot beschaming van ons ongeloof in elken nood te voorzien. Veel is er nog noodig op de heide; maar de Heere heeft oneindig meer te geven, dat zij onze troost.

Het Bestuur der Kerkelijke Kas,
H. K. ZIJLSTRA, *v. d. m.*
R. HOEKSTRA.

AUGUSTINUSGA—SURHUIZUM, 20 Nov. '89. Wij herdachten dezer dagen, hoe wij twee jaren geleden, na bange worsteling onze eenvoudige *noodkerk* tot gebruik van den dienst des Woords en der Sacramenten mochten wijden. Toen was er reden, om een »*Eben Haëzer*" op te richten. Niet minder was zulks het geval verleden herfst, toen in korten tijd de pastorie gebouwd werd, welke reeds in December nog onafgewerkt moest worden betrokken. Nu is deze eenvoudige woning voor betrekkelijk geringen prijs gebouwd en zeer net voltooid, zoodat zij den dienaar des Woords met zijn gezin geschikte huisvesting verschaft. Een noodzakelijke behoefte is tevens vervuld door den aanbouw eener consistoriekamer, welke verleden week voor de catechisatiën enz in gebruik kon worden genomen. Wat was de toekomst donker voor de Gereformeerden alhier, toen zij vóór 2½ jaar opeens uit hun kerkgebouw werden verdreven! En nu, de Heere heeft licht gegeven!

Die hier en in de omgeving de gemeente van Augustinusga kennen (haar leeraar kende ze na acht maanden verblijf nog weinig), getuigen: »De reformatie der kerken is Gods werk. Hij heeft wonderen verricht!"

Hoeveel er nog te hervormen is, zoowel in de harten en huisgezinnen als in de kerken, toch is ook hier door 's Heeren genade geestelijke zegen ontvangen.

Dit moesten wij even vermelden, voordat wij met eenige cijfers opgave doen van hetgeen sedert begin October l.l. nog *voor de tekorten wegens den bouw* is ontvangen.

Eene *kerkcollecte* van *f* 11 uit Francker.

Er zijn nog andere kerken, die ons wel beloften, doch geene hulpe zonden. Broeders! wij mogen immers wel herinneren, dat de kerk van Augustinusga met Surhuizum door hare kerkeraden met goedkeuring der classis is gecombineerd, doch samen zoo zwak zijn, dat zij nog zeer noodlijdend blijven?

Giften werden gegeven of gezonden van A. v. d. K. te Maasland *f* 5, door Ds. V. te Arnh., aldaar gecolleet. *f* 1, van mej de wed. T. te Sexb. *f* 2.50 en van Corn. W. aldaar *f* 1.25, door br. N. H. te Surh. van Ds. v. Sch. te Dieren *f* 5.

De nalezing over zes weken ware schraal, indien niet de Heere God ons een »koninklijke" gift van honderd vijf en twintig gulden had doen toekomen door een ons vooraf geheel onbekenden en op uitdrukkelijk verzoek zelfs nu niet aan te wijzen broeder.

Deze gift was geschonken voor het bepaalde doel, nl. *de helft* der koopsom voor den bouwgrond *om* de kerk en voor de pastorie en kosterswoning. De plaats, *op* welke de kerk gebouwd is, was gratis verleend; doch toen er grooter terrein noodig was dan die luttele vierkante meters, werd evenwel voor pastorie met kleinen tuin de noodige grond tegen matige berekening afgestaan, ofschoon het overblijvende stuk bouwland door verbrokkeling zeer in waarde daalde.

Zoo is dan nu de eerste helft der koopsom van den bouwgrond op kwitantie betaald. Aanvankelijk werd voor de *tweede helft* reeds ontvangen: door br. N. H te Surh. van mej. De V. te B. *f* 2.50, van J. H. te Aug. (Rohel) *f* 5, T. K. *f* 5 en M R., beiden te Surh.

Dus bedraagt het tekort voor dit doel nog *f* 102.50. Wiens harte zal nu bewerkt worden, om naar den wensch van den onbekenden gever dit tekort aan te zuiveren geheel of gedeeltelijk, »opdat het Woord Gods op eigen bodem mag gepredikt worden"?

De gezamenlijke tekorten voor buitengewone uitgaven zijn nu nog bijna *f* **1250**.

Wederom mochten wij opmerken, dat er in Luk. 8:2 en 3 geschreven staat van eenige genoemde, maar ook van »vele andere vrouwen, die Hem (den Heere Jezus) dienden van hare goederen".

De Heere God weet, dezulken zijn er nog.

Ook hier lieten zich sommigen niet onbetuigd. Wie geen geld beschikbaar had, schonk verschuldigde rente aan de Kerkelijke Kas. Een ander bracht een wagen turf, en een derde zorgt voor gordijnen voor de catechisatiekamer. Het blijft dus onze betuiging in den strijd bij de vrijmaking der kerken van goddelooze menschelijke inzettingen: De HEERE *heeft geholpen, helpt en zal helpen.* ZIJN NAAM DE EERE!

Namens de kerkeraden,
W. MAAN, V. D. M.
R. S. ZIJLSTRA,
ouderl. te Aug.
A. J. VEENSTRA,
ouderl. te Surh.

Zending.

Slapende kerken.

Naamchristendom.

III.

De godsdienst in den wijdsten zin des woords draagt bij de Oostersche volken onvergelijkelijk meer dan bij eenige Westersche natie bij tot de vorming van het volkskarakter en van de geschiedenis des volks. Bij ons staan vaak velerlei belangen in de schatting der meesten even hoog, ja hooger dan de eeuwige dingen. In 't Oosten niet. Alle geschillen en scheuringen op godsdienstig gebied gaan daar tot merg en been door.

De sekten en groepjes, die uit de oude Oostersche kerken ontstonden, onderscheidden zich vooral daardoor, dat elk geheel geraakte buiten de invloeden, die nog in de andere deelen der kerk werkten. Elke sekte zag in de stellingen, ter wille van welke zij zich had afgescheiden of die haar tot alleen staan hadden doen veroordeelen, niet alleen de reden en 't recht van haar bestaan, maar achtte ook de handhaving dier stellingen het eenig doel haars levens.

Daarbij kwam, dat wat wij »verdraagzaamheid" noemen, destijds in het Westen zoo goed als in het Oosten onbekend was, en in het laatste gebied nog is. Elke beweging tot afscheiding verwekte daar vervolging en zoo werd het aanhangen van bijzondere leerstellingen of leerstellige eigenaardigheden nog te meer een zaak van leven of dood onder die er voor opkwamen.

Het was dus niet zoozeer om de waarheid Gods te doen of om zuivering der kerk als wel om verdediging van zekere stellingen, die men eenmaal had aangenomen en wier kracht daarin gezocht werd, dat zij tegen de kerkleer indruischten. Er ontbrak dus waarachtig Christelijk leven aan den strijd en aan de strijders, en 't einde moest wel zijn, dat dit aektewezen een geheel vormelijk en werktuigelijk karakter kreeg, waaraan alle schriftuurlijke leven en hoogere kracht ontbrak. Het pit en merg der zaak, des Christendoms, liet men varen, om 't omhulsel te behouden.

Vandaar dan ook dat het onderscheidend kenmerk der Oostersche Christenheid thans is het zich vastklemmen aan de historische eigenaardigheden, terwijl de geestelijke olie waaruit deze haar onderscheid zouden kunnen trekken de levengevende kracht heeft verloren. Een bewijs b. v. levert de vóór eenige jaren door zelfmoord omgekomen koning Theodorus van Abessynië. Deze merkwaardige man, die in vele opzichten aan Peter den Groote herinnerde en voor de regeering gaven bezat, als zelden bij een Oostersch heerscher gevonden worden, was althans in naam Christen; d. w. z hij behoorde tot de Monophysitische Christelijke kerk, die in Abessynië de heerschende is. Deze vorst nu kon uren lang met de Westersche zendelingen, die onder dit naamchristelijk volk arbeiden, zedetwisten over de twee naturen van Christus, waarin hij als Monophysiet niet geloofde. Niets verhinderde hem echter, even na zulk een stichtelijk gesprek, en spijt zijn zoogenaamd onverzwakt Christelijk geloof, bevel te geven om een honderdtal ongelukkigen gevangenen handen en voeten af te houwen!

Toen nu bij de innerlijke oorzaken van verval nog de uitwendige kwamen, allereerst de worsteling op leven en dood tusschen het Mahomedanisme en de Oostersche Christenheid, werd juist dat behoud van de overgeleverde leeringen en dwalingen der verschillende kerken en sekten des te meer het eenig doel van hun bestaan. Tegen den grooten vijand van buiten bleken zij onmachtig. De volgers van den valschen profeet slaagden er in heel de Oostersche Christenheid in een talloos tal van groepen en afdeelingen te scheiden en de eenige kerk, die als zoodanig, als landskerk, aan dit lot ontkwam, was de reeds bovenvermelde Abessynische. Daar worstelt nu een Monophysitisch Christendom, dood en in vormen versteend, en al reeds bijna duizend jaren, om het bestaan tegen het Mahomedanisme. Dit laatste doet juist thans weer een krachtige poging om de laatste Christelijke volkskerk van Afrika uit het Oosten te doen verdwijnen.

Nu reeds eeuwen lang is het Oosten beheerscht door twee groote staatkundige machten: de Turksche en de Perzische, beide anti Christelijk. Tegen deze ontzaglijke meerderheid hebben de overblijfselen der eens zoo krachtige Oostersche kerken den strijd om 't bestaan vol te houden gehad. Dat tegenover de in- en de uitwendige krachten ter vernieling nog al thans de vorm en de schijn van een Christelijke organisatie bewaard bleef, is meer verbazingwekkend dan dat die kerken hun levenskracht en Christelijk leven verloren hebben.

Dat bij dat al groote deelen der Oostersche kerk ten ondergang waren opgeschreven is duidelijk. De bouwvallen in letterlijken als in figuurlijken zin wekken nog evenveel belangstelling als die welke de groote Egyptische en Assyrische bouwwerken in hun verval leveren. Telkens worden nog weer sporen dier oude kerken ontdekt. Zoo vond eenige maanden geleden een Italiaansch reiziger in de streken ten zuiden van Shoah in Oostelijk Afrika, de overblijfselen van een Christelijk koninkrijk, dat eens machtig was. Thans zijn er nog slechts eenige vervallen kerken over en herinneren ettelijke gebruiken en plechtigheden, schoon zeer verbasterd door heidensche en Mahomedaansche invloeden, aan vroegere toestanden.

Voor de zending bieden deze verstrooide Oostersche kerken, in zoover ze nog dien naam verdienen, zeer groote moeilijkheden, kwalijk op te lossen vraagstukken.

Wat nu van de zijde der Christelijke kerken in het Westen gedaan is om het vraagstuk, dat deze Oostersche bieden, op een of andere wijs tot oplossing te brengen, is welbekend, veelal ook door de onvruchtbaarheid er van tot nog toe.

Een groot deel der Armenische kerk staat reeds eeuwen lang in vriendschappelijke betrekking tot die van Rome. Nog onlangs heeft de paus een vermaning uit doen gaan, waarbij de andere Armeniërs werden aangemaand zich bij de zoogenaamde »vereenigde" Armenische kerk te voegen; een stap waar het hoofd der Armenische kerk te Konstantinopel zich alles behalve gesticht over toonde. Men kan overigens veilig zeggen, dat de Armenische kerk of kerken de eenige zijn onder die van het Oosten, welke nog eenige begeerte getoond hebben om zich te stellen onder 't bereik van den invloed des Christendoms uit het Westen.

(Slot volgt.)

HOOGENDIJK.

Buitenland.

Spanje. Ontstaan der presbyteriaansche kerken in Spanje.

Toen de Reformatie in de 16de eeuw een schok gaf door geheel Europa, werden onderscheidene menschen ook in Spanje daardoor aangedaan. Vele mannen, die een hooge positie innamen en door kennis uitmunten, omhelsden de beginselen der Reformatie; doch de meesten moesten door de vervolging der Inquisitie den marteldood sterven. Enkelen konden echter ontkomen en vonden in den vreemde een toevluchtsoord. Een van hen, Casiodoro de Reyna, vertaalde de Schrift in het Spaansch, en vóór hem had Juan de Valdez, broeder van een der secretarissen van Karel V, de psalmen en het Nieuwe Testament vertaald en verklaard. Anderen schreven boeken, om de gezuiverde religie aan te prijzen, of vertaalden de geschriften van Calvijn; zelfs de Institutie werd in het Spaansch overgezet. Deze boeken werden in het geheim in Spanje ingevoerd, om aldus kennis van Gods Woord te verspreiden; doch der Inquisitie werd toegelaten zoo te woeden, dat de belijders des Heeren met hunne boeken uit het grondgebied van Spanje werden verdreven.

Maar de Heere heeft het beloofd, dat zijn Woord niet ledig tot Hem zal wederkeeren. Dit blijkt ook weder in Spanje.

In 1840 leefde er te Madrid een rijk en geleerd Spaansch edelman, die evenwel geen letter van de Gereformeerde literatuur van zijn land kende. Een Engelsch Christen leende echter aan Don Luiz Usoz y Rio een der boeken der reformatoren, en dit was het middel tot zijne bekeering. Van toen af besteedde hij zijne gaven, zijn tijd en zijn geld aan de zaak des Heeren. Hij leefde in een tijd, waarin geen andere kerkelijke gemeenschap behalve de Roomsche in Spanje geduld werd; doch hij had geloof, dat nog eenmaal de deur voor de prediking des Evangelies in zijn land zou geopend worden. Daartoe zocht hij den weg te banen en daarom ging hij in alle bibliotheken van Europa zoeken naar de werken van de mannen, die in de dagen der groote Reformatie in Spanje het licht op den kandelaar hadden weten te plaatsen. Die geschriften liet hij in het geheim in Madrid overdrukken. Deze boeken zijn tegenwoordig in handen der leeraars, die in Spanje arbeiden en hebben er veel toe bijgebracht, om hen te versterken en het volk te onderwijzen.

In het jaar 1846 begon de predikant J. Nagaret, van Bayonne, in het noorden van Spanje te arbeiden. Hij had het Evangelie verkondigd aan Spanjaarden, die om staatkundige redenen uit hun vaderland waren verbannen, en door middel van een agent wist hij het Woord Gods in de steden en dorpen van Arragon en Castilië te verspreiden. Deze arbeid werd sedert 1852 gesteund door een Christelijke vereeniging, die men te Edinburg daartoe oprichtte. Niettegenstaande vervolging en onverdraagzaamheid, kwam een deel van het uitgestrooide zaad op en droeg vruchten.

Toen de deuren voor de verkondiging van Gods Woord aldus waren geopend, schonk de Heere ook de predikers. Onder de Gereformeerden, die in 1860 door de regeering uit Spanje gedreven werden, behoorde ook Matamoros en een jongmensch, Antonio Carrasco.

De eerste stierf in het oord zijner ballingschap te Lausanne; maar vóór zijn dood mocht hij een aantal jonge Spanjaarden om zich verzamelen, die hij met hulp uit den vreemde aan theologische seminariën in Zwitserland liet studeeren. Carrasco volgde de lessen aan het semenarium van Genève. Andere Spaansche jongelieden vonden een toevluchtsoord in Gibraltar en werden daar onderwezen door Christelijke mannen.

Toen de revolutie van 1868 de Bourbons van den troon joeg, had Carrasco juist zijne studiën voltooid; hij keerde daarom naar Spanje terug en wist door zijne welsprekendheid een groote menigte te Madrid om zich te verzamelen. De uitgewekenen naar Gibraltar kwamen weder het land in en mochten in onderscheidene steden van Andalusië gemeenten vergaderen.

De gemeenten van noordelijk Spanje hielden daarna eene vergadering en vormden een Evangelische Unie. De kerken van het zuiden deden eveneens. Zij bespraken de quaestie van eene geloofsbelijdenis en namen den presbyteriaanschen kerkvorm aan. In 1871 kwamen de predikanten en afgevaardigden van alle kerken te Madrid samen, en na tien dagen vergaderd te zijn geweest, namen zij een gemeenschappelijke geloofsbelijdenis, kerkenorde en liturgie aan.

Jammer genoeg, aanvaardde men geen bestaande geloofsbelijdenis, noch eene kerkenorde, die door Gereformeerde kerken proefhoudend bevonden was.

Een kleine minderheid kon echter zelfs hierin nog niet medegaan. Zoo spoedig als men eene organisatie met een presbyteriaansch karakter schiep, trok zij zich terug.

Hierop namen de gemeenten in het noorden van Spanje, die door een Amerikaansche vereeniging werden ondersteund, eene organisatie aan, die met eene presbyteriaansche kerkenorde veel overeenkomst had. Men zocht zich met de reeds georganiseerde presbyteriaansche kerken te vereenigen; reeds was de grondslag, waarop zulk een vereeniging rusten zou, besproken en goedgevonden; maar de vereeniging in Amerika, die deze kerken steunde, had ook een woordje mede te spreken en deze wilde niet, dat het tot eene vereeniging met de presbyteriaansche gemeenten komen zou; men moest een congregationalistische kerkenorde aannemen! De Amerikaansche vrienden wilden die kerken dus leiden op een Labadistisch spoor, zich aan hun invloed onttrekken ging moeilijk; want ze werden bijna geheel door hen onderhouden.

Het is te bejammeren, dat een buitenlandsche vereeniging aldus druk uitoefent op kleine gemeenten, die pas in hare geboorte zijn. Ging men volgens de historie te werk, d. w. z. lette men op de wegen, die in vorige eeuwen de Heere God dezulken deed bewandelen, dien Hij licht gaf, om den breuk der Roomsche kerk te zien, dan zou men die gemeenten hebben aangemoedigd, om een presbyteriaanschen kerkvorm aan te nemen. Doch nu zoeken Engelsche vrienden hunne episcopaalsche kerk, en Amerikaansche hunne congregationalistische kerk in Spanje over te planten. En zoo staat het Protestantisme in Spanje en ook in Italië verdeeld tegenover de groote macht van Rome.

De Spaansche presbyteriaansche kerk bestaat tegenwoordig uit 16 gemeenten met 3000 leden. Bij elke gemeente is ook eene school. De leden zijn over het algemeen arm en staan met hunne voorgangers aan allerlei kwelling en vervolging bloot. Het zou te wenschen zijn, dat het in Spanje kwam tot vereeniging van alle gemeenten, die door de prediking van het Evangelie vergaderd zijn.

De leeraren, die Gods Woord verkondigen, zijn óf gewezen Roomsche priesters, óf mannen, die in het buitenland hunne opleiding ontvingen. Vier jaren, geleden stelde de Iersche presbyteriaansche kerk het presbyterium van Andalusië in staat, een seminarium te openen Genoemde kerk zond daartoe een directeur in den persoon van den predikant Moore, terwijl de predikanten van Cadix, San Fernando en Jerez mede onderwijs geven aan de jongelieden, die zich voorbereiden voor het predikambt.

Frankrijk. Evangelisatie in een kerkelijk spoor.

Is er reden, om zich bezorgd te maken voor de kerken der Reformatie, die zich in Frankrijk bevinden, omdat zij, zich geworpen hebbende in de armen van de „vermittelungstheologie", op den duur niet bestand kunnen zijn tegen de macht, die de Roomsche kerk ontwikkelt, ook valt er nu en dan wel eens iets op te merken, dat tot blijdschap stemt. Zoo was het, toen wij het verslag van de 21ste Synode van de vrije Evangelische kerken van Frankrijk lazen, die van 24 tot 30 October te St. Jean-du Gard gehouden werd. In die vergadering werd ook verslag gegeven omtrent den welstand der ker-